

SOCIETAT

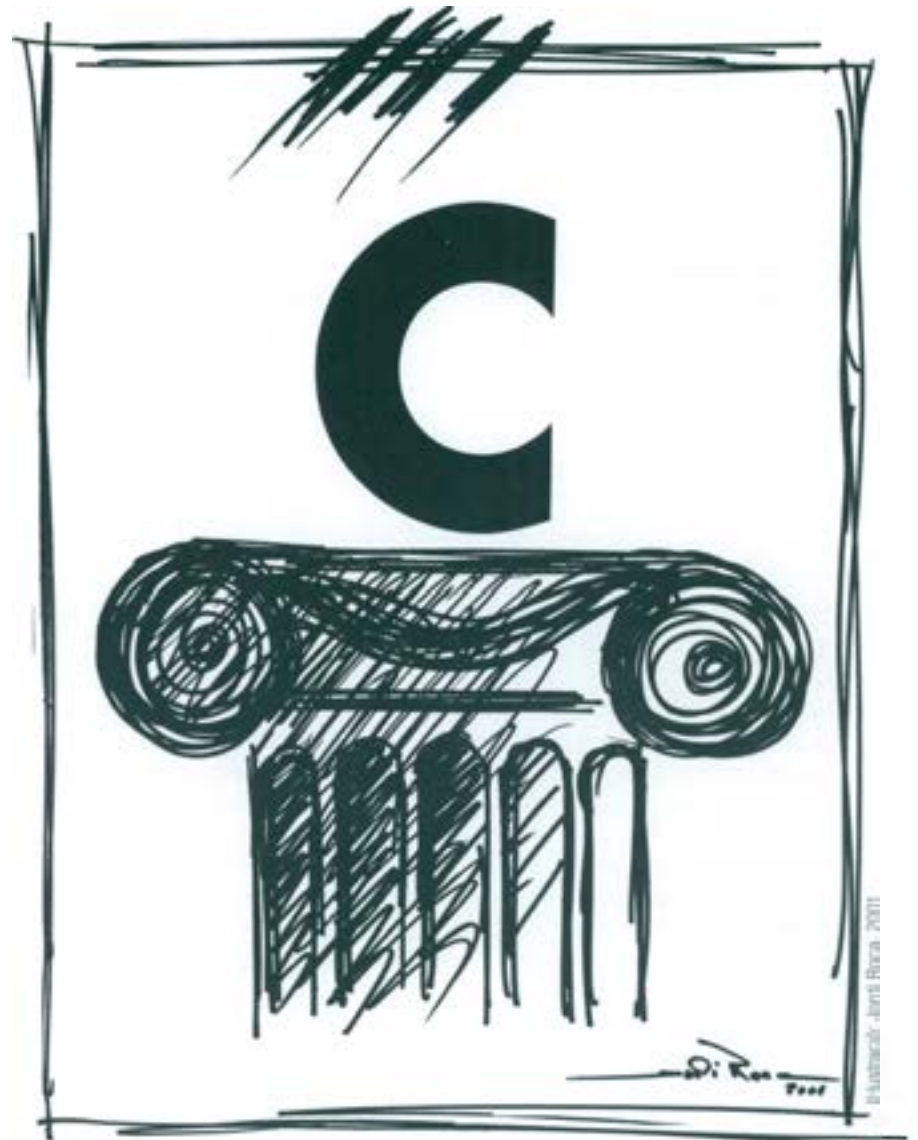
La normalització social i cultural de la llengua catalana.

Una lluita pel prestigi

Vicenç Villatoro

No fa gaires dies, sortia un treball estadístic als diaris sobre quants llibres es venien a les diverses comunitats autònomes en la llengua pròpia. A Catalunya, un quaranta per cent aproximadament dels llibres que es venen són en català. A d'altres comunitats en llengua pròpia, Euskadi, Balears, País Valencià, Galícia, aquesta xifra estava al voltant de quinze per cent. La constatació sembla, d'entrada positiva, i ho és. Però és sobretot el resultat d'un procés específic en relació a la llengua catalana, que no ve de fa vint anys, sinó de fa cent vint anys i que ha generat una diferència essencial respecte a d'altres llengües sense Estat o fins i tot respecte a d'altres zones de la nostra mateixa llengua. A Catalunya, el català ha estat una llengua de prestigi. Això fa possible unes xifres no del tot satisfactòries, però encara positives. Però la dada ens ha de fer pensar sobre les prioritats i els objectius de la nostra política lingüística, perquè ens demostren que quan aquest prestigi no hi és, quan no es té o s'ha perdut, els usos socials de la llengua es perden també d'una manera inexorable. En d'altres paraules, la batalla central del català avui, és com sempre la del coneixement de la llengua, però és també la del prestigi.

Observem el cas d'altres llengües sense Estat o del mateix català a d'altres zones. El nivell de coneixement i fins i tot d'ús quotidià del català és més alt a les Balears que a Catalunya. Evidentment, a Galícia hi ha més gent que sap galleg i que el parla que a Catalunya pel que fa al català. Catalunya ha tingut un índex migratori enorme, extraordinari, i no tant sols en els últims trenta anys, i això ha impactat sobre els percentatges de coneixement i d'ús social del català. Però és curiós que en moltes zones on la llengua pròpia és més coneguda, més parlada, perquè hi ha molta menys població d'origen forani que no pas a Catalunya, aquesta llengua queda fora de molts usos socials de prestigi. Amb els amics

balears ho hem parlat moltes vegades. El problema del català a les Balears no és de desconeixement -o no ho ha estat fins fa ben poc, fins que el boom turístic ha disparat la immigració-, sinó de prestigi. Tothom sap català, però molt sovint molta gent ha pensat que el català era una llengua d'estar per casa, mentre que els usos socials solemnes, culturals, econòmics eren per al castellà. El mateix passa a Galícia: el problema és el prestigi de la llengua. El problema és que la

llengua no ha estat associada tradicionalment a les classes mitges emprenedores i ascendents, sinó al món pagès o rural, en decadència. Això està canviant, però fins fa uns anys era així.

A Catalunya, el català ha tingut una situació millor, malgrat els índex més baixos de coneixement, perquè ha estat una llengua de prestigi. És a dir, perquè els ciutadans de Catalunya han cregut que es podien fer en català coses que tenien prestigi social. Personalment, crec que hi

ha tres àmbits que donen el prestigi social d'una llengua: el polític, l'econòmic i el cultural, però no necessàriament per aquest ordre. El polític vol dir una que una llengua és percebuda com la llengua de l'administració, del poder, i per tant vàlida per als usos públics que la vida pública comporta. Tradicionalment, el català no ha tingut mai a favor aquesta font de prestigi, i la té ara, en els últims vint anys, per primer cop. La segona font de prestigi és l'econòmica: una llengua de prestigi econòmic és aquella que és percebuda pels parlants com una eina de promoció social i personal i com una eina de penetració en el mercat. Aquesta l'hem tinguda a mitges. Per a les persones de fora, ha estat evident que aprendre català, aconseguir que els fills aprenguessin català, era una possibilitat d'ampliar el mercat laboral. Però també El Corte Inglés, per dir un exemple, ha pensat que si feia els anuncis en català vendria més, que la sensibilitat lingüística dels seus clients premiarà aquesta opció. Pensem, per exemple, que El Corte Inglés fa a Catalunya campanyes en català que a les Balears fa en castellà. Vol dir que pensa que ha Catalunya aquesta opció lingüística comporta un valor afegit, que no li comporta a les Balears. Finalment, la tercera font de prestigi -i per a mi la bàsica i més important- és la cultura. Una llengua de prestigi és aquella que s'associa a una creació potent, a una idea de modernitat a una idea d'eina útil per explicar al món contemporani. Això ha estat el que ha salvat el català al llarg de l'últim segle: que fins i tot en les pitjors condicions d'ús social, amb la font de legitimitat política en contra, amb una ambivalència de la legitimitat econòmica, el català ha estat el fonament d'una cultura important en termes Europeus.

Som on som -és a dir, em conseguit el miracle de no desaparèixer, quan les condicions polítiques i demogràfiques anaven en direcció contraria- perquè no em perdut la batalla del prestigi. Però, avui, ¿estem guanyant aquesta batalla? No ho sé del cert. Anem a pams, i mirem-ho àmbit per àmbit. És obvi que el català a Catalunya és vista com la llengua de l'administració, del poder. Fins i tot més del compte: hi ha més poder polític i econòmic darrera del castellà. Però des del carrer hi ha una certa oficialització del català. He explicat l'anècdota moltes vegades: en camps de futbol de categories inferiors, on els entrenadors i els jugadors es criden, s'animen i s'insulten fonamentalment en castellà, es fa servir el català per dirigir-se a l'àrbitre. Un àrbitre que, moltes vegades, parla tant en castellà com l'entrenador que s'hi dirigeix. Però mentre que l'entrenador li recrimina en castellà el penal que no ha pitat, li diu "àrbitre canvi" quan vol canviar un jugador, perquè aquest es un ús oficial, com una acta o com una instància. I el català és vist com l'idioma de les instàncies, en part. Això és bo i és dolent a l'hora. És millor tenir-ho que no pas no tenir-ho o tenir-ho en contra. Però no garanteix res, tot sol. L'oficialització genera una part de rebuig. I el risc és que l'oficialització, si no va acompanyada de les altres fonts de prestigi, evolucioni cap a una llatinització, cap a una llengua pels papers i per a les instàncies oficials, i no per a la vida. En moltes poblacions absolutament catalanoparlants de les Balears o del País Valencià que tenien ajuntaments compromesos amb la llengua pròpia, durant molts anys només estaven en català els rètols oficials. Els de les botigues, els dels comerços, els civils, estaven el castellà. El català tenia a favor el prestigi oficial, però no l'econòmic i el cultura. No es venia més, en una botiga, pel fet de tenir el rètol en català. Això està canviant allà. Però és un risc.

La segona font de prestigi, l'econòmic. Certament, encara saber català obre el mercat laboral. Si algú ha d'atendre el públic, tindrà més possibilitats de feina si parla dues llengües que si només en parla una. El que no sé és si encara vull fer les coses en català ajuda a penetrar millor en el mercat. Si volem que la gent etiqueti en català, posi els rètols en català, faci els productes també en català, hem de premiar els qui ho fan. Si no, ¿perquè ens pensem que ho faran? Alguns, potser sí, per patriotisme, però ens en podem refiar. Cal un cert grau de militància lingüística, perquè la normalització de l'ús de la llengua no es faci al Diari Oficial, només o ens els mitjans. Es fa també al supermercat. I tinc la sensació que, en aquests moments, si els excessos del PP amb majoria absoluta no ens punxen una mica, la militància lingüística dels catalanoparlants, no és gaire alta, mentre que sí comença a ser-ho la dels sectors dels castellanoparlants, a Catalunya i fora de Catalunya. Els catalanoparlants han considerat que la normalització lingüística, que la llengua, era una competència del poders públics. Ho és, però no n'hi ha prou.

Entrem finalment en la tercera font de prestigi, que és la cultura. La cultura en llengua catalana és important, en termes europeus i mundials. En veiem dades cada dia que ho confirmen. S'editen més llibres en català que en grec, posem per cas. O que en portuguès a Portugal, deixant a banda el portuguès de Brasil. Es publiquen en català un 7000 títols cada any, que és molt. De la mateixa manera, el català és la desena llengua més

traduïda del món, per damunt de llengües com l'àrab o el xinès amb desenes de milions de parlants. I la presència del català a Internet no és menyspreable, tot i que la xarxa és cada vegada més un monopoli de l'anglès. Per el prestigi cultural no és tan sols quantitatiu. Ha de ser qualitatiu. Al català, a la cultura catalana, li falten algunes de les eines essencials de creació de prestigi. Li falten indústries de la comunicació, que són els certificadors arreu dels prestigis culturals. En català es fan coses bones i coses dolentes, com arreu. Però no tenim els aparadors mediàtics per lluir les bones. Els mecanismes de la generació del prestigi cultural, les empreses de comunicació compromeses amb el català, les indústries culturals potents en la nostra llengua, són avui algunes de les nostres assignatures pendents. Més que no pas la creació en llengua catalana. Però si falten els mecanismes de generació de prestigi, n'acabarà patint la creació i de retruc en patirà l'ús social.

A Catalunya, amb la transició democràtica, després d'un llarg període de dictadura, però també d'un període d'arribada de moltes persones de fora que no coneixien la llengua -de vegades, en origen, no coneixien ni l'existència de la llengua-, la prioritat va ser entendre el coneixement del català. Era una prioritat lògica: hi havia grans bosses dins del país que no tenien ocasió d'entendre'l. Es va fer servir per aquest objectiu d'extensió del coneixement els dos instruments més eficaços: l'escola i la televisió. L'escola i TV3 han estat unes eines d'enorme eficàcia en la generalització -avui dia gairebé absoluta- del coneixement del català però saber una llengua no vol dir fer-la servir. Els casos que comentàvem abans, Galícia, Balears, el mateix país Valencià, en són una prova. I, sobretot, no vol dir fer-la servir arreu, en tots els àmbits de la vida col·lectiva. El repte d'avui és l'ús social. Però l'ús social no es pot imposar. L'única via que sembla segura per aconseguir aquest ús és el del prestigi, o la dels prestigis. El prestigi polític, encara més l'econòmic i -sobretot, i no escombro cap a casa- el cultural. Uns prestigis per als quals es poden fer moltes coses des de les polítiques de les administracions, però no n'hem de fer moltes més des dels nostres àmbits de treball. Tots plegats, però molt especialment els creadors culturals, la gent del món de la cultura.

